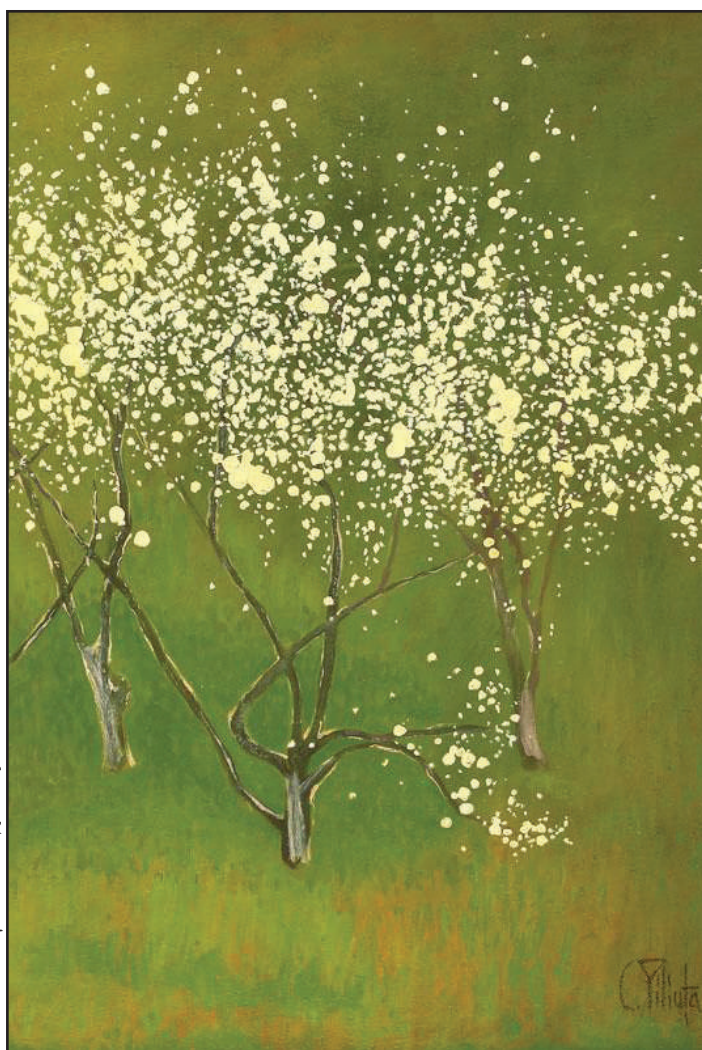

Poezie

Andrei Codrescu
Dan Duțescu
Alexandru Macedonski
Iva Ticiu

Nina Cassian
Geo Constantinescu
Emanuel D. Florescu
Adriana Iliescu
Dan Ionescu
Irina Mavrodin
Dodo Niță
Gabriela Nedelcu-Păsărin
Ion Parhon
Mircea Pospai
Ion D. Sîrbu
Constantin Zărnescu

Proză

Adrian Sângeorzan

Florea
FIRAN

Leonid M. Arcade

Prozator, poet, dramaturg, eseist, cunoscut și pentru inițiativele sale culturale și solidarizarea cu scriitori români din emigrație în spațiul francez (Cenaclul de la Neuilly-sur-Seine), L. M. Arcade publică romane care se disting prin rafinamentul lingvistic și oralitatea povestirii, opera sa fiind considerată „o înnoire fundamentală” a literaturii române, comparată cu scrierile lui Mateiu Caragiale, Urmuz sau ale lui Joyce și Céline, prin inovațiile de structură și limbaj.

L. M. Arcade (pseudonimul lui Leonid Mămăligă) s-a născut la 13 iulie 1921, la Vaslui. Este fiul lui Mina Mămăligă, ofițer, și al Semproniei (născută Terfaloga). Începe școala primară la Lugoj și o termină la Lipcani (Bucovina), gimnaziul și liceul la Lipcani și Lugoj, obținând bacalaureatul în 1940. Urmează apoi Facultatea de Drept din București pe care o absolvă în 1944. În paralel studiază și trei ani la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene, fără a-și susține examenul de licență. Pentru o perioadă scurtă practică avocatura în cadrul Baroului din București, iar în 1946 primește o bursă de studii la

Paris, din partea Guvernului Francez, continuând studiile în Drept public și economie politică și obține doctoratul de stat în drept. Evenimentele politice din țară, (cu proclamarea Republicii Populare Române), îl determină să rămână definitiv la Paris, cu statut de exilat. Începe să lucreze ca director literar adjunct la editura pariziană Pavois (1949-1950), apoi devine director comercial (1951-1952) și director (1953-1976) al Societății Comerciale Colos Rex Rotary. Este cooptat membru în Comitetul Executiv al Organizației Tineretului Național-Țărănist din exil care edita la Paris, din martie 1951, un buletin de presă intitulat „România viitoare”, util pentru cunoașterea aparițiilor editoriale. Colaborează la reviste culturale ale exilului, între care „Destin”, „România”, „Ființa românească”, „Prodromos”, „Anotimpuri”, cu articole privind realitățile dramatice ale exilului parizian anticomunist românesc.

De la 14 ani scrie versuri, apreciate și de Lucian Blaga, pe care le publică în revistele „Iconar” din Cernăuți și „Drapelul” din Banat.

Continuare în p. 2

Constantin Cubleșan - <i>Eminescu și canonul jurnalistic</i>	p. 4
Mihai Ene - <i>Incursiuni în istoria mentalităților</i>	p. 5
Adrian Cioroianu - <i>Ei și lumea pe care o conduceau</i>	p. 6
Ioan Lascu - <i>Camus - Un angajament dincolo de limite</i>	p. 7
Dumitru Radu Popa - <i>Jocurile politice și jocurile olimpice</i>	p. 11
Carmen Firan - <i>Un alt veac de singurătate</i>	p. 13
Rodica Grigore - <i>Cealaltă femeie și iubirile sale</i>	p. 15

Emilian Ștefăruță

Pop Art -
Muzeul Ludwig Köln

p. 24

Eustațiu Stoenescu - Drum spre casă

Sumar

Florea Firan, *Leonid M. Arcade* / pp. 1-3
 Constantin Cubleşan, *Eminescu și canonul jurnalistic* / p. 4
 Andrei Codrescu, *Poem: poți să crezi* / p. 4
 Mihai Ene, *Incursiuni în istoria mentalităților* / pp. 5, 6
 Adrian Cioroianu, *Ei și lumea pe care o conduceau. Despre cum o mână de lideri eleganți și galanți (și înrudiți între ei) au dus lumea în cel mai mare conflict al Istoriei de până atunci* / p. 6
 Ioan Lascu, *Camus – Un angajament dincolo de limite* / p. 7
 Gabriela Nedelcu-Păsărin, *Autobiograficul – prag între Lumi* / p. 8
 Emanuel D. Florescu, *Adevărul ca poveste (biblică)* / p. 9
 Adriana Iliescu, *Mitografii. Incursiuni într-o bibliotecă mitologică* / p. 10
 Dumitru Radu Popa, *Jocuri politice și jocurile olimpice* / pp. 11, 13
 Adrian Sângeorzan, *Țara fericii* / p. 12
 Carmen Firan, *Un alt veac de singurătate* / p. 13
 Dan Duțescu, *Poeme: Aștept un tren; Iadul ca formă a plăcerii* / p. 14
 Iva Tivic, *Poeme: New York, 2014; Mr. John; O mie nouă sute și una Café-s fierb în Zagreb* / p. 14
 Rodica Grigore, *Cealaltă femeie și iubirile sale* / p. 15
 Mircea Popșai, *Valențele unui destin urban* / pp. 16-17
 Ion D. Sîrbu, *Craiova noastră* / p. 17
 Nina Cassian, *Craiova mea* / p. 17
 Irina Mavrodin, *Întâlnirea mea cu Craiova* / p. 17
 Al. Macedonski, *Rondelul domniței; Rondelul orașului mic; Rondelul trecutului* / p. 17
 Dan Ionescu, *Dubla realitate a unei conștiințe; Încercarea de a fi altfel* / p. 18
 Florea Firan, *Mircea Anghelescu: Literatura între două lumi* / p. 19
 Dodo Niță, *Mircea Arapu, românul care i-a desenat pe Pif și Hercule* / p. 20
 Anda Simion, *CostinEllida* / p. 21
 Red., *Cărți primite la redacție* / p. 21
 Ion Parhon, *Lecturi scenice înobilate de har* / p. 22
 Constantin Zărnescu, *Un roman vizionar: „Raiul este aici, pe pământ!”* / p. 23
 Red., *Okeanos: Viața Românească; Apostrof* / p. 23
 Emilian Ștefăruță, *Pop Art – Muzeul Ludwig Köln* / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Leonid M. Arcade

Continuă să scrie poezie până la 20 de ani, și după o pauză de aproape trei decenii revine la poezie abia când avea 48 de ani și se afla în exil. Figurează în antologia *Poezia românească nouă*, alcătuită de Vintilă Horia, în exil, în 1956.

A participat la prelegerile de teatru și regie ale lui Camil Petrescu, căruia i-a prezentat și subiectul unei piese a sa primind încurajările acestuia.

Alături de tineretul țărănist (deși nu era național-țărănist) a participat la manifestările studentești de după 1945 pentru „apărarea democrației”. La un moment dat a fost atras de doctrina național-țărănistă, crezând că e singura soluție în fața necesităților și aspirațiilor politice ale timpului, și a colaborat cu articole politice la ziarul „Dreptatea”. La o întâlnire cu președintele Iuliu Maniu a fost impresionat de declarația acestuia: „Basarabia a fost și va fi pământ românesc!”.

Debutază în 1943 cu articolul *Cele două Europe*, în „Vremea”, unde va publica și alte articole la pagina economică. În „Dreptatea”, folosind pseudonimul Lozan, polemizează în 1946 cu G. Călinescu, pe marginea procesului mareșalului Ion Antonescu. Editorial debutează cu romanul *Poveste cu țigani*, publicat la Paris, în 1966, în Colecția „Caietele Inorogului”, cu o prefață de André Scrima urmat de *Revoluția culturală* (1983), „veritabile poeme epice, primul mai mult parabolic, al doilea predominant satiric”, cum menționează Ion Simuț. În aceeași colecție publică și volumul *Teatru* (Cartea Românească, 1996) care cuprinde două piese: *Ultima cauză a marelui Just* și *Scrisorile lui Conducică*.

Poveste cu țigani este cartea care îl reprezintă, cum și mărturisește, cartea „unei vieți și mai bogată decât celelalte în înțelesuri... Vedeam în *Poveste cu țigani* unele fragmente shakespeariene”. „Scriu din necesitate aproape fiziologică de a imagina. Literatura este pentru mine tocmai imposibilitatea de a rezista tentației de a făuri universuri imaginative”.

Încă de la apariție, cele două cărți – *Poveste cu țigani* și *Revoluția culturală* – au fost prezentate și comentate pozitiv în presa românească din exil, uneori cu trimiteri la *Craii de Curtea-Veche* a lui Mateiu Caragiale, în cazul primului roman, la Dimitrie Cantemir sau Ion Budai-Deleanu. Mircea Popescu susține că „ceea ce Blaga a filosofat asupra și în jurul satului de la noi, Arcade reprezintă”, iar George Alexe își încheie cronică din revista „Credința” (nr. 2/1968): „Scrișă într-o superbă limbă românească, *Poveste cu țigani* ne-a descoperit pe unul dintre cei mai buni prozatori români contemporani [...]. Înzestrat cu o vastă capacitate de a transfigura limbajul popular, rod al unui trudnic travaliu de laborator, L. M. Arcade se legitimează literar nu numai drept un magistrul al alegoriei și metaforei, ci și un magician al verbului funcțional”. Mircea Eliade, într-o scrisoare pe care i-a adresat-o în mai 1966, releva: „(...) am citit *Povestea* și acum mă pregătesc s-o recitesc. (...) Am citit-o pe nerăsuflăte (și asta nu e bine, nu e așa?), întrebându-mă mereu ce cunoșteam și ce nu cunoșteam din acest prodigios text. (...) Cum mă aflu eu însumi într-o perioadă de inhibiție și «planificare» cu orice preț, admir la dumneata ce-am avut cândva, încrederea în creativitatea naivă. (...) Câte ar mai fi de spus! Mai întâi mitologia, apoi limba, proverbul.”

„*Povestea* lui Arcade va rămâne o piatră de hotar în istoria scrisului românesc. Prin ea proza românească a fost înnoită, a fost înălțată la un nivel nebănuit de realizarea artistică.” (Grigore Nandriș, „România”, New York, iunie, 1966)

Primul loc de întâlnire al scriitorilor români exilați la Paris a fost Cafeneaua „Corona”, mai târziu s-a constituit Căminul din rue Ribera, la care a participat consecvent Mircea Eliade, alături de scriitori din Paris, și în care au fost citite și texte literare trimise din Argentina, de Vintilă Horia, din Brazilia, de Ștefan Băciu, din Spania, de Al. Busuioceanu. Căminul a debutat în →

Scribul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRUȚĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela NEDELICU-PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascribulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
apartine integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente
Scribul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 115 lei. Pentru abonații din străinătate este de 145 \$ sau de 130 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763 sau la adresa de email: scribulromanesc@yahoo.com

1953 cu o lectură a lui L. M. Arcade și a durat până în 1958; a editat revista „Anotimpuri”, la care au colaborat Mircea Eliade, Horia Stamatu și Horia Damian. În mai 1963, L. M. Arcade inițiază „Cenaclul de la Neuilly-sur-Seine”, cel mai cunoscut și mai longeviv cenaclu românesc din străinătate, cu convingerea că cenaclul e o formă importantă de manifestare în plan literar și contribuie la promovarea scrisului în limba română. Întrunirile, la care au participat personalități culturale ale exilului românesc, se țineau în limba română, în locuința sa, și s-au întins peste 30 de ani, cu o activitate literară lunară, în care un grup de 20-30 de scriitori români citeau și comentau critic creațiile proprii. Au citit la cenaclu: Mircea Eliade, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, G. Ciorănescu, C. Amărieș, P. Bărbulescu, T. Cazaban, Nicu Caranica, Mihai Niculescu, Jean Părvulescu, Henriette Yvonne Stahl, Ilie Constantin ș.a. Arcade citește în cenaclu capitole din prima sa carte, *Poveste cu țigani*. Numărul participanților crește mereu, scriitorilor li se alătură o diversitate de pictori, sculptori, filosofi, istorici, cineaști, medici, fizicieni, ingineri. Intelectuali precum Constantin Eretescu, Neagu Djuvara sau Basarab Nicolescu, devenit prieten apropiat al lui Arcade, considerau cenaclul „templu al culturii române din exil”. Discuțiile libere erau docte, Eliade glumea studentește și era îngăduitor: „După Eminescu, mai mult decât alții și dincolo de toate, ne-a arătat cât de creatoare poate fi nemăsura iubirii.” Mircea Eliade a fost o prezență marcantă și activă a cenaclului, participa de câte ori venea la Paris. Era perioada când pregătea apariția în franceză a *Tratatului de istorie a religiilor*, la care L. M. Arcade traducea, alături de cel pe care Eliade îl angajase traducător. Mai târziu Arcade i-a publicat nuvela *Pe strada Mântuleasa* și volumul de povestiri *În curte la Dionis*.

Începând cu 1967, alături de scriitori ai exilului românesc, participă și scriitori din România aflați în trecere prin Paris, între care Ștefan Bănuțescu, I. Negoțescu, Petru Comarnescu, Matei Călinescu, Barbu Cioculescu, Ion Caraion, Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Marin Preda, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu ș.a. Eugen Ionescu avea să publice în nr. 1 din 1987 al revistei „Agora” articolul *Scrieți românește!* prin care susținea că „literatura română trăiește mai departe prin propria ei limbă” și amintea de scriitorii care frecventau cenaclul. Din 1978 cenaclul și-a extins activitatea, fiind precedat de o masă rotundă și o conferință. L. M. Arcade a coordonat și Editura „Caietele Inorogului”, la care, pe lângă operele sale, a publicat cărți de Mircea Eliade și Horia Stamatu (vol. de poezii *Kaeros*).

Activitatea cenaclului a atras atenția și organelor politice. „Suntem spionați și de români și de francezi. Dar nu au ce să scrie în rapoartele lor. Spiritul nu poate fi spionat”, îi mărturisea Arcade lui Basarab Nicolescu. În articolul *L. M. Arcade și Cenaclul de la Neuilly* („Contemporanul”, nr. 2, 2010), Basarab Nicolescu dă informații prețioase despre activitatea cenaclului.

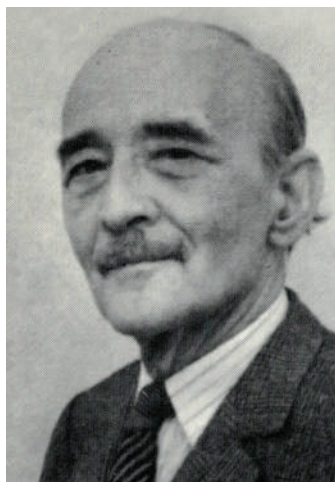
Împreună cu Aurel Răuță, L. M. Arcade a pus, în 1980, bazele Centrului de promovare a cărții în exil „Hyperion”, care a editat și un buletin al cărții românești în Occident. La 24 aprilie 1981 prin Centrul „Hyperion” a organizat la Sorbona un colocviu dedicat filosofului român Ștefan Lupașcu și în 1987, în colaborare cu Academia Româno-Americană de Arte și Științe și Universitatea Paris-Sorbona, un Congres Internațional „Mircea Eliade”, manifestare științifică de amploare cu 500 de participanți.

Arcade poartă o întinsă corespondență cu Horia Stamatu, Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, Emil Cioran și alți scriitori reunită într-un prim volum intitulat *Epistolar L. M. Arcade*, cu un cuvânt înainte, traduceri și note de Simona Modreanu (Biblioteca Exilului, Iași, 2019).

Comentatorii operei lui L. M. Arcade au descoperit în scrierile acestuia de proză și teatru *tragi-comicul*, „aliajul acesta straniu care poate seduce și care poate hrăni spiritual”, cum menționează autorul. I. D. Sîrbu l-a descoperit în *Revoluția culturală*, despre care, după ce a citit-o, i-a scris, în iunie 1989: „Mi se pare a fi un monument de limbă românească (dar și de răs cu plâns valah)”. Cartea l-a impresionat și pe Mircea Eliade: „Prin *Revoluția culturală* ai adăugat o stâncă la megalitul literaturii românești” (*Scrioare*, Chicago, februarie 1984).

I. Negoțescu, într-o cronică publicată în revista „Limite”, din 1984, releva valoarea romanului: „*Revoluția culturală* a lui Arcade este un colosal spectacol al morții, organizat în cadrul vieții celei mai apte să-l autentifice [...] fiindcă, asemeni unor oglinzi multiple și instantanee, reflectă parcă toată istoria contemporană românească, suferințele, alinările, jignirile, prăpădul, noaptea, închisorile, torturile, teroarea, mizeria, corupția, absurdul istoriei noastre de azi [...]. Mi se pare că în artist, extrem de conștient de semnificația operei sale, Leonid M. Arcade a conceput-o mai mult decât un pamflet, oricât de convingător artistic, la adresa unui regim politic, osândit, ca un avertisment eschatologic cu valoare permanentă”. Un fragment din *Revoluția culturală* a fost antologat în vol. *Les Morts incertaines* (Ed. Flammarion, Paris, 1983) din Colecția „Lettres roumaines” îngrijită de Virgil Tănase, alături de creații aparținând lui Vasile Voiculescu, Mircea Eliade, Dumitru Radu Popescu, Ștefan Bănuțescu și Andrei Ujică.

Lucille Fontaine publică volumul *Identité roumaine et altérité tzigane chez Leonid Mamaliga Arcade dans „Histoire des Tziganes”, „Révolution culturelle” et „La Crypte et la Chèvre”* (Éditions Universitaires Européennes, Paris, 2018) subliniind că „reprezentarea simbolică prin care romancierul tragi-comic investește realitatea este caracteristica majoră a operei lui Arcade; în pragul trecerii dintre simbolic și real, Arcade își așază personajele, profund copleșite de o transcendență

misterioasă și atașate de «luciditatea lor negativă» de «conștientizarea tragică a labirintului istoriei».

Volumul *Teatru* cuprinde *La Cryote et la Chèvre*, piesă în două acte, scrisă în 1971 și tradusă în limba română cu titlul *Ultima cauză a marelui Just* (1996), și *Scrierile lui Conducică*, basm dramatic în IX tablouri, cu o prefață de Manuel de Diéguez care îl consideră pe Arcade „un gânditor”, un „maestru al

tragi-comicului” a cărui piesă „pătrunde până la temeliile quijotismului. Dar spre deosebire de Cioran, analistul descompunerii Occidentului, și de Ionesco, suveran al absurdului care denunță pactul planetar al atrocității cu grotescul, Arcade rămâne un filosof al tiraniei. Ca atare e singurul dintre cei trei în măsură să arate că esența quijotismului este o dialectică a salvării prin ideologie, o cheie nouă...” Piesa *La Cryote et la Chèvre* a fost reprezentată în 1993 la Teatrul Ménilmontant din Paris, în timp ce mai înainte Teatrul Național din București îi respingea prima încercare de punere în scenă a uneia dintre piesele sale. L. M. Arcade scrie „un teatru politic, tema ambelor piese fiind revoluția [...] Formula dramaturgiei sale conține un amestec [...] de umor negru, de macabru, nu atât în grotesc, cât în străfulgerări poetice, lirice, de parodic, dramatic, absurd” (Justin Ceuca).

În „Le Quotidien de Paris” (13 ian. 1994) Annielle Heliot consemna: „E aici Ionesco. E aici Cioran. E aici L. M. Arcade, cu imaginația sa, cu scriitura sa ce cară giuvaieruri și tigve pentru a ne face să pricepem lecția acestor țigani emblematici. Viața adevărată se află ea, oare, undeva?”, iar Manuel de Diéguez exclamă: „Dar ce har au acești mari români din Paris, care pun infailibil degetul pe trăgaci? Cioran, Ionesco, Arcade, trei poeți ai morții, trei dramaturgi ai conștiinței, trei maestri ai hohotului printre morminte, trei drumeți ai profunzimilor. Explicația stă în aceea că toți trei au trecut prin iadul istoriei!”

Între eseurile lui L. M. Arcade merită reținute cele consacrate lui Eugen Ionescu, lui Mircea Eliade – *Marele Arhitect* – sau lui Ștefan Lupașcu.

Leonid M. Arcade încetează din viață la 4 septembrie 2001 la Paris. Arhiva sa cu manuscrise, cărți, fotografii diverse documente care i-au aparținut, a fost donată Muzeului Cărții și Exilului Românesc de pe lângă Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova.

Personalitate proeminentă a exilului românesc din Franța, Leonid M. Arcade rămâne în istoria noastră literară ca un prozator original, preocupat de teme grave, un susținător al libertății de expresie și de manifestare, dotat cu carismă și înțelepciune, generos cu confrății și exilații români la Paris, iubitor al limbii române și al valorilor literare de oriunde. ■

Constantin
CUBLEȘAN

Eminescu și canonul jurnalistic

Un grupaj de eseuri privitoare la viața și opera lui Mihai Eminescu, publică Iulian Bitoleanu în volumul *Diagonale hermeneutice* (Ed. Neuma, Apahida, Cluj-Napoca, 2021). După o rememorare a prezenței poetului în Banat, la Oravița, Timișoara și Arad (*Eminescu, Blaga și Camil Petrescu peregrini prin Banat*), în care nu face decât să semnaleze prezența acestuia („puștiul de 17 ani”) în compania trupei de teatru Mihai Pascaly, fără a aduce nimic nou în comentarii în afară de o mențiune privitoare la schimbarea numelui din Eminovici în Eminescu, pe care i-o recomandă lui Iosif Vulcan („I-ar fi consiliat”) poetul Iulian Grozescu, fapt despre care n-am avut știință până acum (Dar, vorba lui Coșbuc: „Cine credeți că sunt eu/ Ca să știu atâtea cele?”), și care e preluată, zice domnia sa, după... o legendă (*Legenda spune*) fără a indica nicio sursă.

În următorul eseu, *Contribuția lui Eminescu la formarea limbii române*, răspunde succint la întrebarea: „De ce este creditat Eminescu drept făurar al limbii literare?”, pe care însuși și-o pune. Contribuția acestuia o identifică în articolele gazetarului de la „Timpul”, remarcând că „tenacele publicist a abandonat pista arhaismelor, a jargoanelor, a epurat limba de balastul regional și argotic, producând un idiolect mlădios, simplu, inteligibil, cu enclave neologice.

Și-a îndreptat atenția asupra corectitudinii gramaticale și asupra sporirii expresivității textuale, fapt ce a determinat-o pe Monica Spiridon să depisteze un soi de intertextualitate”. Precizările sunt exacte și pot fi translate și spre poezie, dar Iulian Bitoleanu e preocupat în special de latura gazetărească a lui Eminescu, despre care mai spune că „Erudiția i-a permis să se comporte ca un suveran peste regatul vocabularului românesc”, contribuind astfel la „unificarea limbii române în timp și spațiu, la emanciparea ei”.

Ca într-o paranteză comentează volumul lui Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), relevând contribuția acestuia la cunoașterea și editarea *Caietelor lui Eminescu*, și reținând muștrarea exegetului făcută cercetătorilor operei eminesciene de până la el, „de a nu fi surprins viața/energia manuscriselor, trecând lejer peste adnotările lui Eminescu, peste ceea ce a scris el pe lateral, comparativ cu acribia francezilor aflați într-o circumstanță similară” (v. Paul Valéry de-o pildă).

Substanțial și în totul remarcabil este eseu analitic intitulat *Eminescu și canonul jurnalistic*.

Interesat cu precădere de condiția presei culturale în general, Iulian Bitoleanu își ia ca punct de plecare pentru cercetarea sa, studiul lui Claude-Jean Bertrand, *O introducere în presa scrisă și vorbită* (Ed. Polirom, 2001) care fixează câteva funcții în exprimare ale gazetarului: funcția informatică, funcția persuasivă, funcția mobilizatoare ș.a., pe care cată a plia textele gazetarului de la „Curierul de Iași” și de la „Timpul”, cu adaos ultimele, cele din „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”. Astfel, profilul gazetarului Eminescu intră într-un „portret robot al jurnalistului universal”.

O primă observație se referă la stilul/stilistica acestuia, care „desfide retorica, discursul fără miez ideatic”, adoptând o strategie convenabilă, spre a se îndepărta blazarea, rutina, accidentalul, sincopile de formă”, menționând că „persuadarea cititorului se înfăptuiește atât cu material probatoriu afirmativ, cât și negativ”. Exemplu elocvent consideră a fi „*Sextetul Icoane vechi și icoane nouă*”, care „răspunde acestui deziderat, în sensul cuplării criticismului cu polemica, ironia...”

Aprecierea de ansamblu este ușor exaltată: „Cu o pană măiastră, un mag precum Eminescu putea deveni un voluptuos adept al strategiei de dramatizare. Acest concept s-ar tâlmăci prin revelarea adevărilor care dor, deranjează și

Andrei
CODRESCU

poți să crezi

coincidențele devin mai numeroase
pentru că avem mai mult timp să le observăm

când timpul își va opri curgerea totul va fi întâmplător

până atunci hai să jucăm *decipher*
jocul de societate de care suntem toți interesați
așa cum odată eram de sex
coincidentiae oppositorum

de exemplu văd la televizor un om a cărui slujbă
este colectarea spermei cailor de curse
pentru a o vinde la prețuri imense pe piața spermei de cai

din camera cealaltă lynnea:
citesc despre o muncă pe care o fac tot mai puțini
e periculos
să colectezi sperma cailor de rasă

„ce carte e aia?”
„o carte numită *șapte coincidențe*”

viața are o mie de pagini napoleon

pe vremea lui înainte
aveam sisteme de apărare împotriva unor astfel de lucruri
unul dintre ele era munca
alte erau sexul & compania
dușmanul nostru coincidența nu apăruse în zare ■

Traducere de Carmen FIRAN

descompun idilismul existențial de suprafață, elaborat de o presă obedientă”.

Urmărind încadrarea gazetăriei eminesciene în tipurile de jurnalism enunțate, Iulian Bitoleanu detaliază astfel contribuțiile gazetarului: „Un posibil jurnalism de anchetă se întâlnește în *Chestiunea Dunării*, *Chestiunea Dunării și românii din Transilvania*, *Istoria epocii de tină*, *Pactul dualist de la 1866*” etc.

Comentariile sunt la obiect și analitice stabilind corespondențe pentru fiecare din aceste tipuri de jurnalism: reportericesc, de anchetă, de interpretare ș.a., pentru a concluziona: „În cele 3-4 etape ale gazetăriei eminesciene, de la aparițiile sporadice în fel de fel de periodice până la ultimele, acelea din «România liberă» și «Fântâna Blanduziei», pe teme estetice, dar mai ales în stadiul de la «Timpul», Eminescu a confirmat că rămâne un ziarist de vocație, greu de egalat, mai ales în domeniul Cultură și Artă. Pe deasupra, deși disciplina de Jurnalism s-a cristalizat în sec. al XX-lea, un jurnalist cultural profund de talia lui Eminescu a intuit – după opinia noastră – unele componente din structura textului jurnalistic precum și unele principii, legități. Este ceea ce noi încercăm, a posteriori, a demonstra și anume că o condiție a credibilității gazetarului rezidă în realism, problematica stringentă, plasarea în evenimential”.

Contribuția la cercetarea publicisticii lui Mihai Eminescu, pe care o face Iulian Bitoleanu, se așază confortabil alături de alte studii aplicate în domeniu, ale unor Al. Oprea, D. Vata-maniuc, Monica Spiridon etc. ■

Mihai
ENE

Incursiuni în istoria mentalităților

Eseist, antropolog, cercetător cu studii de etnologie, dar și de istoria religiilor și a mentalităților, Andrei Oișteanu este unul dintre intelectualii români cei mai apreciați, cu contribuții fundamentale în domeniile sale de studiu în cele aproximativ cinci decenii de activitate și ale cărui lucrări au fost traduse în numeroase limbi străine. Studiile de început, care se situează mai ales în zona etnologiei, precum cele din volumele *Grădina de dincolo. Zoosofia. Comentarii mitologice* (1980) sau *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească* (1989), sunt urmate de lucrări care extind domeniul de studiu și aria de abordare spre imagologie și istoria mentalităților: *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european* (2001), *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură* (2010), *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură* (2016), la care se adaugă și alte volume de studii.

Cel mai recent dintre acestea se intitulează, pitoresc și ludic, *Moravuri și năravuri. Eseuri de istorie a mentalităților* (Ed. Polirom, 2021) și cuprinde

un număr de 15 studii (dintre care unul, cel dedicat duelului la români, în două părți). Și ca tematică, dar și ca întindere, studiile diferă și sunt scrise în perioade diverse, în ultimii douăzeci de ani, ceea ce le unește fiind domeniul, anunțat din subtitlu – istoria mentalităților –, și interesele de cercetare anterioare ale autorului, care se regăsesc, în bună măsură, și în textele care alcătuiesc această carte.

Astfel, primele studii sunt incursiuni în istoria mentalităților de la începuturile modernizării Țărilor Române, surprinzând foarte bine trecerea de la obiceiuri, stil de viață și mentalități infuzate de experiența secolului fanariot spre occidentalizarea spațiului autohton care se face uneori abrupt și nu fără o rezistență destul de mare din partea, mai ales, a boierimii conservatoare, reminiscențe ale acestei epoci criticate destul de aspru de mai multe generații de intelectuali ajungând la noi prin intermediul limbii, în unele expresii pe care însă, așa cum se întâmplă de multe ori, nu le mai percepem ca atare. În *Suntem ceea ce purtăm. Schimbarea la haine a României* sunt surprinse mai ales transformările care țin de adaptarea portului autohton, mai ales al claselor privilegiate, boierimea și negustorimea, de la straiul oriental, de inspirație turcească, la costumul occidental, de inspirație germană sau franceză.

După cum bine știm încă din literatura care abordează dandysmul, hainele nu sunt doar

simple obiecte utile care să protejeze corpul, ci au și o funcție semiotică importantă, ele construiesc o identitate particulară sau de grup, sunt capabile să transmită diverse mesaje directe sau subliminale, sunt purtătoare de tradiție și cultură, dar pot fi și avangardiste și iconoclaste și adesea provoacă scandal. Așadar nu este întâmplător că schimbarea de mentalități este vizibilă începând cu acest nivel al vestimentației, pentru că adoptarea costumului occidental nu este doar o alegere care ține de modă, el aduce cu sine și o serie de idei progresiste, de idealuri și atitudini care intră în coliziune cu viziunea orientală asupra existenței. Andrei Oișteanu surprinde foarte bine această trecere, o ruptură vizibilă și radicală ce marchează inclusiv schimbul de generații, făcând apel la scriitorii vremii și la diverși martori străini ai fenomenului autohton.

În aceeași ordine de idei, ca o completare firească, vine următorul capitol al cărții, studiul dedicat diverselor materiale textile (*Despre pânzeturi, până-n pânzele albe*), un inventar

exhaustiv al intrării în limbă al numelor acestor materiale în funcție de locul de origine („olandă”, „anglie” sau „damasc”, de exemplu) sau de modul de fabricare („stamba” ș.a.), cât și prezența acestora în expresii care au supraviețuit până astăzi: „a te da în stambă”, „a mușamaliza”, „a freca menta” etc. Sunt fascinante, de multe ori, etimologiile, dar și poveștile din spatele acestor termeni și expresii, obiceiurile pe care le încapsulează și structurile mentale pe care le deosebitează.

Tot în această zonă se situează și următorul capitol, de-a dreptul savuros nu doar tematic, ci mai ales stilistic, *Politică și delicatețe. Conotațiile culinare ale puterii și corupției*. Aici sub lupa eseistului sunt trecute cuvintele și expresiile legate de mâncare și mai ales de actul de a mânca, toate cu conotații politice sau sociale. Maniera în care este percepută nu doar hrana în sine, ci și raporturile de putere ca simple raporturi de dominație într-o haită, într-o comunitate primitivă dominată de instincte animalice și pentru care nu pare să existe o altă valoare cardinală decât aceea a hranei dezvăluie un imaginar influențat major de experiența pauperității, a luptei pentru supraviețuire și a lipsei mijloacelor primare de trai cu care s-a confruntat comunitatea secole de-a rândul. Aglutinate în același discurs, avalanșa de astfel de termeni și expresii, la care se adaugă un lexic bogat care definește diversele acte de corupție, de la mită și șperț la bacșiș și peșcheș, devine copleșitoare și totodată

crează un efect caragialesc pe care autorul îl are mereu în vedere. Se pare că raportul dintre degradarea moravurilor și creșterea expresivității lingvistice sunt direct proporționale.

Tot această epocă a începuturilor modernizării generează și analiza privitoare la machiaj și alte forme de construire artificială a corpului, mai pregnantă în cazul populației feminine, dar prezentă în varii forme și la cea masculină, de la peruci, farduri și diverse accesorii și până la prezența efectivă a măștilor (foarte interesant subcapitolul privitor la semnificațiile și istoricul atitudinii religioase în privința purtării măștilor, condamnate drastic de Biserică și de textele religioase). Foarte interesantă și surprinzătoare practica rinoplastiei a cărei modă coboară până spre 1800. De asemenea, o excelentă incursiune sintetică în istoria culturală a manelelor (cu un titlu ironic-persiflant, *Țara Meșterului Manele*), de la Cantemir la începutul secolului XX, cu reverberații până în prezent, se oprește asupra acestei forme artistice cu origini orientale care are, și ea, semnificații mentale și comportamentale deosebite.

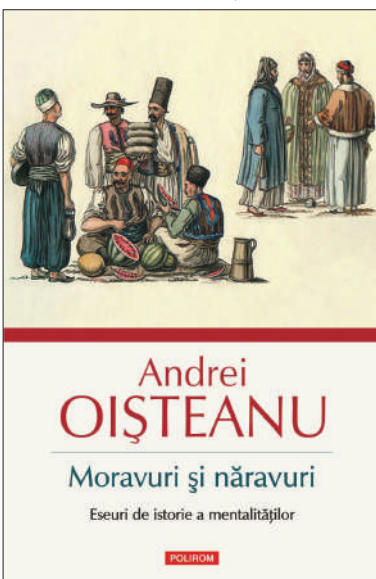
Tot o practică veche, de a căuta dreptate direct la instanța supremă (domnitor, rege, președinte etc.), rod al unei societăți neașezate, lipsite de instituții funcționale, este concentrată în expresia „a merge cu jalba-n proțap”, căreia autorul îi dedică un întreg eseu.

Lucrări separate, de dimensiunile unui volum, ar merita capitolele dedicate oglinzii (*Dincolo și dincoace de oglindă*), care analizează oglinda ca mit, cuvânt și obiect, cât și *Insula, marea și fluviul în imaginarul colectiv*, care pune într-o relație dialectică „spațiul mioritic” și „spațiul maritim” și avansează idei extrem de incitante în favoarea unei alternative propuse în analiza acestui imaginar acvatic, destul de puțin ilustrat și teoretizat în cultura română.

Stânga versus dreapta. Farmecul discret al dihotomiei aduce contribuții în analiza acestei polarizări care nu este doar politică, este și religioasă și poate fi abordată și lingvistic, așa cum deschide discuția eseuul lui Andrei Oișteanu.

Pe lângă aceste eseuri, câteva studii sunt dedicate unor comunități și modului în care se construiește identitatea acestora, dar și receptare lor, poziționarea lor ca alteritate față de majoritate sau surprinse în interacțiunea cu alte comunități: *Rohmani – Brahmani. Călătoria unui motiv în spațiu și timp; Găgăuzii. Istorie și etnogeneză; Creștini, evrei și musulmani în controversă. Dispute teologice publice în Europa medievală; Evreii din România în context european. Asemănări și deosebiri*. Fiecare dintre ele merită o atenție specială și, eventual, o discuție separată, pentru că informația bogată și analizele reduse uneori la câteva paragrafe ar putea constitui, fiecare, o carte independentă și inedită.

Continuare în p. 6

Adrian
CIOROIANU

Ei și lumea pe care o conduceau

Despre cum o mână de lideri educați și galanți (și înrudiți între ei!)
au dus lumea în cel mai mare conflict al Istoriei de până atunci

Deseori, de-a lungul cărții care se deschide aici, cititorul va avea impresia că, citind despre trecut, întâlnește – totuși – realități contemporane. Întâmplarea face ca aceste rânduri prefațatoare să fie scrise chiar în prima săptămână a atacului Rusiei asupra Ucrainei vecine. După 24 februarie a.c., toată lumea se întreabă până unde va merge, în această aventură războinică, președintele Putin și cum va trece statul atacator prin toate acestea – inclusiv cetățenii ruși care, în acele zile, au protestat împotriva războiului declarat de propriul lor lider? Or, iată ce spune Theo Aronson, autorul acestei cărți, despre Rusia de acum mai bine de un secol și despre țarul ei de atunci: „*Neavând încredere în nimeni, [țarul] a refuzat să delege puterea. Rezultatul a fost că a fost obligat să lupte, aproape singur, cu toată complexitatea vastului său imperiu: birocratie greoaie, industria în plin avânt, relațiile sale externe sensibile, tulburări sociale (...), puternica sa poliție secretă, rețeaua sa complicată de spioni, informatori și agenți dubli*” și, mai departe, „*politica externă a [țarului] a fost realizată în deplin acord cu secretomania și duplicitatea naturii sale; și a naturii statului său. Bazându-se foarte mult pe spioni, pe poliție secretă, pe agenți sub acoperire, pe tratate clandestine și pe acorduri verbale, diplomația țaristă era dintre cele mai periculoase*”.

Văzând în zilele noastre cum Rusia președintelui Putin a pus pe jar nu numai Europa, dar și o lume întreagă, s-ar zice că nu foarte multe lucruri s-au schimbat acolo în ultima sută de ani...

O frumoasă zi de primăvară, în 1910

Acest interesant volum începe cu povestea ultimei mari zile, poate, din istoria monarhiilor europene: 20 mai 1910 – data funeraliilor Regelui Eduard al VII-lea al Marii Britanii. La Londra, în acea zi și în cele precedente se adunase întreaga cremă a politicii mondiale, și, mai ales,

peste cincizeci de capete încoronate: nouă împărați sau regi, cinci prinți moștenitori, patruzeci de altețe imperiale sau regale, prinți, prințese etc. – cu toții controlau cu mult mai mult decât țări mai mici sau mai mari din Europa, pentru că stăpânirea lor se întindea spre toate cele patru zări, din nordul înghețat până spre paradisice părți ale Indiei și din centrul industrializat al Germaniei până la extremitățile orientale, adesea secetoase, ale Imperiului Otoman.

Această „paradă a regilor” (sau „gloata regală”, cum o numise, în glumă, o anume regină, se va vedea în volum) adusese la Londra tot ce aveau mai bun familiile dinastice și casele domnitore ale lumii. Și totuși, dintre toate acele capete încoronate și luminate ale lumii, nimeni nu știa că doar peste patru ani și câteva săptămâni tot acel *almanah de Gotha* se va trezi în plin război, la capătul unui șir de evenimente, dramatice sau pur și simplu banale, excelent descrise în aceste pagini.

Ce frumoasă pare a fi fost acea zi de 20 mai 1910! Deși ocazia era, desigur, tristă (decesul nu foarte bătrânului rege al Marii Britanii și, totodată, împărat al Indiei), majoritatea celor care au venit aveau impresia unei reuniuni familiale. Indiferent de limba pe care o vorbeau și de credința lor sau a familiei lor, indiferent de cât de învecinate sau de îndepărtate erau granițele dintre statele lor, toată această castă politico-regală a lumii reprezenta parcă o specie prin ea însăși, aflată mult deasupra muritorilor de rând. De la împăratul german Wilhelm al II-lea, care era convins că Dumnezeu vorbește limba germană, că marea politică externă este numai treaba monarhilor și că oamenii obișnuiți (începând chiar cu miniștrii săi) nu pricepeau nimic din ea și până la țarul absolut și absolutist al Rusiei, Nicolae al II-lea, la picioarele căruia efectiv se aruncau țărani de prin stepele rusești, fie și pentru a săruta umbra trenului regal, aproape toate aceste personalități

păreau a fi mai aproape de tipul conducătorului medieval, uns de divinitate și, deci, intangibil, decât de ideea modernă de conducător politic. Și chiar și excepțiile de la această regulă – cum ar fi regele Belgiei din acel moment, interesantul Albert I, care reamintea tuturor că el este doar un rege constituțional – aveau propriile lor marote regale, din care nu-i puteai scoate. Rasa regilor & prinților părea încă ceva foarte diferit de rasa oamenilor fără sânge albastru.

Sânge albastru vs. salopete albastre

Și totuși, abia peste câțiva ani, tronurile tuturor acestor monarhi vor depinde, într-o măsură uluitoare, de propriile lor popoare, de femeile care aveau să rămână prin gospodării și să crească generația următoare de cetățeni și, mai ales, de tinerii bărbați care aveau să umple armatele și tranșeele de pe toate fronturile *Marelui Război*. Nu întâmplător, după 1918 un val revoluționar, cel al oamenilor obișnuiți, unii dintre ei proletari, avea să măture toată Europa – cu extinderi până în Statele Unite ale Americii. Rasa sângelui albastru avea să intre în coliziune cu protestele salopetelor albastre. Din landuri ale Germaniei până în Rusia sau Ungaria, teoria unui auto-intitulat continuator al lui Karl Marx, pe nume Vladimir Ilici Lenin, avea să dezvolte o bizară rețea de consilii ale *sovietelor*. În toate aceste trei state numite, doi împărați și un țar deja abdicaseră sau fuseseră forțați să abdice.

Dar nimic din toate acestea nu ghicea în acea frumoasă zi de 20 mai 1910, sub cerul primăvăratec al Londrei. Toate acele ramuri și vâlstare ale sângelui albastru veniseră acolo, cum spuneam, ca la întâlnirea unei mari familii. Desigur, fiecare avea undeva, în spate, tradițiile proprii sale curți: cum spune Aronson, la Londra se întâlneau crâmpoie din militarismul ostentativ al curții germane cu măreția autosuficientă a curții britanice sau cu somptuozitatea barbară a curții rusești. Câte ceva din toate aceste state, și din multe altele, ajungea în capitala Imperiului Britanic – adus chiar de monarhiile adunați acolo. ■

*Continuare în nr. următor
(Prefață la cartea lui Theo Aronson, „Războiul regilor. Gloria și decăderea sistemului monarhic european: 1910-1918”, în curs de apariție la Ed. Meteor Press, București, 2022)*

Continuare din p. 5

În fine, eseu dedicat *Duelului și onoarei masculine la români*, publicat într-o formă restrânsă încă din 2005, reprezintă o incursiune foarte interesantă în istoria destul de redusă a practicii duelului în spațiul autohton și merită citit în paralel cu volumul lui Mihai Chiper, *Pe câmpul de onoare. O istorie a duelului la români* (Humanitas, 2016).

Un ultim capitol al cărții este eseu pe tema din ce în ce mai actuală a arderii/ interzicerii cărților: *Delictul de bibliocid. Scurt istoric*.

Din Antichitate până în prezent, o enormă și tristă istorie are această practică a încercării de distrugere a diverselor scrieri considerate la un anumit moment dat periculoase de către o putere politică, ideologică, religioasă etc. Iar de la interzicerea și arderea cărților la interzicerea și arderea oamenilor nu mai e decât un pas, așa cum au dovedit-o, de-a lungul timpului, numeroase regimuri totalitare, dictatoriale, tiranice, care nu pot accepta ca vreo scriere, vreo persoană și chiar vreun alt element al realității să nu poată

fi circumscris dogmei pe care se sprijină sistemul respectiv. Pledoaria autorului pentru umanism, cultură și memorie este fundamentală.

Complex, divers, înglobând mai multe cărți posibile, volumul *Moravuri și năravuri. Eseuri de istorie a mentalităților* reprezintă o lectură provocatoare intelectual și adeseori savuroasă stilistic, incitantă ideatic și bogată în informații literare, lingvistice, etnologice sau filosofice, deschizând apetitul și pentru alte lecturi și spații de reflecție complementare. ■